

Temps d'escola.14

PRIMAVERA 2023

Eina didàctica per a l'aula aragonesa de parla catalana

Edita:
Iniciativa Cultural de la Franja

Coordinació:
Pietro Cucalón Miñana
Pepa Nogués Furió

Disseny/impressió:
Terès & Antolín

Dip. Legal: TE-189-2016
tempsdescola@gmail.com

Amb la col·laboració del Seminari Autòmic de professors i professores de llengua catalana i la Direcció General de Política Lingüística del Govern d'Aragó

Editorial Veus en el Cerç

A principi de curs es va inaugurar al Paraninf de la Universitat de Saragossa l'exposició: «Voces en o zierzo/Veus en el cerç/Voces en el cierzó. Escritoras en aragonés y catalán de Aragón» que des d'aleshores ha recorregut diferents punts de la geografia aragonesa: Saragossa, Jaca, Alcanyís i, ara, Mequinensa. Aquesta exposició, organitzada per la Direcció General de Política Lingüística del Govern d'Aragó i la Universitat de Saragossa pretén, com podem llegir a la introducció, "donar visibilitat al paper, sovint silenciós i silenciada, que la dona ha tingut en el passat i en el present de les llengües pròpies d'Aragó."

Amb la implantació dels plans d'igualtat als centres educatius, des de l'assignatura de/en català ens hi hem sumat amb força dinamisme i activitats innovadores. Ara, tenim un nou recurs per posar en valor les nostres escriptores visitant l'exposició de manera presencial o de forma digital al web que han generat. Aquí trobem molts materials sobre cadascuna: biografia, bibliografia i, fins i tot, un vídeopoema. Són 16 veus en català, 16 dones valentes i amb talent que ens ofereixen la seua visió del món i ara els podem donar veu des de l'escola. <https://vocesenelcierzo.lenguasdearagon.org/>

Projectes de centre 8M El Dia de les Dones

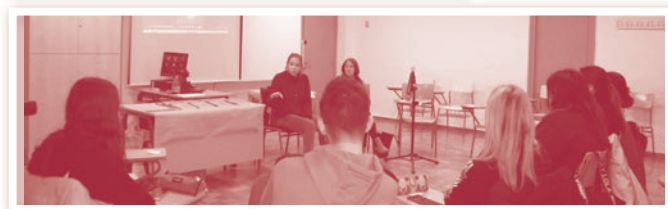
Enguany diversos centres han realitzat la seua activitat del Dia de les Dones al voltant de l'exposició «Veus en el Cerç: Escritoras en aragonés i català d'Aragó», bé de manera física o bé per la versió on line. Aquí us en mostrem algunes experiències.

Marta Momblant va visitar l'EOI Alcañiz per presentar el seu llibre *Dona Lletre Aigua* que va ser guardonat amb el Premi Guillem Nicolau 2022.

L'alumnat de l'EOI Alcañiz va realitzar una visita guiada a l'exposició de la mà de la seua comissària Maite Moret. Posteriorment, van assistir a la taula rodona sobre les dones escriptores en català i en aragonès que es va organitzar amb motiu de l'exposició a Alcanyís.

Al CRA Dos Aguas, l'alumnat de català de Favara i Nonasp han treballat les autores aragoneses en català i n'han fet un gran mural.

El CEIP Virgen del Pilar de Maella han treballat les dones escriptores i n'han fet una presentació oral a l'àrea de català dintre del projecte de centre: *Desembolicando Aragón*.

Miniprojectes

Com es diu a cada lloc? Botifarró / borrifalda / Botifarra

Els alumnes i mestres dels centres ens han enviat les diferents maneres d'anomenar 'borrifalda', 'botifarra' o 'botifarró' a cadascuna de les seues localitats i també com ho diuen a casa seua. (NOTA: 'Botifarra' és pronunciat generalment 'butifarra')

A la comarca del Matarranya

Borrifalda a Calaceit, Fondespatla, Fónols de Matarranya, la Freixneda, Massalió, Mont-roig de Tastavins, la Portellada, Queretes, Ràfels, la Torre del Comte, Vall de Roures, la Vall del Tormo, Valljunquera.

Botifarra a Arenys de Lledó, Beseit, Lledó d'Algars, Pena-roja, Torredarques.

A la comarca del Baix Aragó/Casp

Borrifalda a Favara de Matarranya, Maella.

Botifarra a Faió, Nonasp.

A la comarca del Baix Aragó

Borrifalda a Aiguaviva de Bergantes, Bellmunt de Mesquí, la Canyada de Beric, la Ginebrosa, la Sorollera.

Morcilla a la Torre de Vilella.

Botifarra a la Codonyera.

A la comarca del Baix Cinca

Borrifalda a Mequinensa, Miralsot, Torrent de Cinca.

Botifarra negra lligada a Fraga.

Botifarra negra de Sebastián i d'arròs a Saidí.

La Llitera

Botifarra negra al Campell, Castellonroi, Tamarit de Llitera.

A la comarca de la Ribagorça

Botifarra negra a Sopeira.

Altres territoris

Botifarró a Barcelona, les Borges Blanques, Linyola, Mallorca, Menorca.

Botifarra negra a Andorra, Vic.

Botifarra de sang a Banyoles, Cornellà de Terri.

Botifarra a Ares del M., Cinctorres.

Celebracions

Dia de la Llengua Materna

Al CEIP San José de Calasanz (Fraga) van recordar amb un memory paraules típiques fragatines que avui dia molts dels alumnes ja no coneixen.

Univers de poesia aragonesa en català

L'alumnat de 1r d'ESO de l'IES Joaquín Torres de Mequinensa va fer aquest projecte interactiu amb àudios per homenatjar els poetes de la Franja.

Vídeo 'Estimem la nostra llengua'

Les escoles van gravar un vídeo col·laboratiu per celebrar el Dia de la Llengua amb el missatge "Estimem la nostra llengua" adaptat al seu lèxic.

Alumnes del CEIP Vicente Ferrer Ramos (Vall de Roures) i del CEIP San José de Calasanz (Fraga) gravant el vídeo.

El Nadal

Les escoles van felicitar el Nadal amb un vídeo col·laboratiu en què cada centre mostrava el seu "tronc de Nadal", una tradició que està molt viva a les escoles.

Tronc de Nadal del CEIP Arén

L'aula de la Portellada del CRA Alifara "fent cagar al tronc".

Mural de l'IES Matarranya, 1r d'ESO, per felicitar el Nadal

Recursos Digitals

Cat/Aragonario

El Govern d'Aragó ha estrenat un diccionari digital per tal de consultar en línia el vocabulari local del català a la Franja d'Aragó. Cada entrada apareix amb la seua traducció al castellà i al català normatiu. De moment, hi ha 8000 entrades i, poc a poc, s'anirà completant. A més, també es pot consultar l'Aragonario que és el mateix però per a l'aragonès. Podeu entrar-hi aquí: <https://cataragonario.aragon.es>

Activitats extraescolars

Ruta Literària Jesús Moncada

El dijous 2 de març, els alumnes de català de 4t d'ESO de l'IES Bajo Cinca de Fraga van realitzar la ruta literària a Mequinensa dedicada a la figura de l'escriptor Jesús Moncada natural d'aquesta població.

Projectes educatius +que iaies +que iaies

El CEIP María Moliner de Fraga ha desenvolupat este projecte per fomentar i integrar la participació de la gent gran al centre amb l'objectiu de contribuir a enriquir la vessant socioemocional de l'alumnat. Anteriorment, sovint convidaven als iaies i iaies i en veure que l'activitat era bona per les dos parts van decidir integrar-la al projecte de centre: La Salut.

Consideren molt important que la saviesa dels iaies i iaies els acompanye sempre que siga possible en el desenvolupament de les diferents activitats, com ara: a l'hort, a educació física amb jocs tradicionals, a llengua amb la tradició oral, a plàstica amb targetes solidàries, etc.

Experiències escolars

Fraga Tuenta

L'alumnat de 1r d'ESO de l'IES Bajo Cinca de Fraga va disfrutar d'un conta contes de la mà

de Mon Mas dintre de l'11è Festival Internacional de Narració Oral.

IX Viquimarató

L'EOI Alcañiz va la seu a Aragó de la la IX Viquimarató de la llengua catalana, que va tenir lloc al mes de novembre passat i estava dedicada a les pel·lícules i sèries en català. L'EOI va organitzar dos xerrades-taller on line: una a càrrec de Francesc Fort, viquipedista de la Fundació Wikimedia i l'altra per part de Natxo Sorolla, viquipedista de la Franja i professor de la Universitat de Saragossa.

Activitats del Programa Jesús Moncada

L'EOI Ignacio Luzán de Monzón va organitzar el taller de cosmètica bio "Per una higiene saludable sense tòxics ni residus" a càrrec de l'Alba Chesa.

Al CRA Tastavins, a Pena-roja, va tenir lloc l'obra de teatre: *Nosaltres*, sobre la història dels nostres avantpassats.

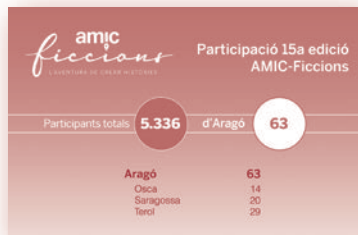
El CEIP San Miguel de Tamarit de Llitera va gaudir del taller de plantes medicinals i destil·lació a càrrec del Víctor Vidal.

El CRA Mataranya va rebre a Calaceit l'actuació musical i exposició "Les nostres llengües" del grup La Chaminera.

Notícies

Augment de participació al concurs AMIC-FICCIONS

Aquest concurs literari ha aconseguit una participació històrica amb 5336 alumnes d'arreu dels territoris catalanoparlants, dels quals 63 són d'Aragó. En concret, de la Franja hi han participat 4 instituts: l'IES Matarraña, el de major nombre d'inscrits, l'IES Bajo Cinca, l'IES Tamarit de Llitera i l'IES Joaquín Torres de Mequinensa que hi participa per primer cop. El resultat del concurs se sabrà en una gala al mes de maig. Molta sort a tots aquests jòvens escriptors!

Literatures

Teresa Jassà Casé (Calaceit 1928-1999)

(Text presentat dintre del projecte "ELLES: dones escriptores aragoneses" de l'EOI Alcañiz complementari a l'exposició "Veus en el Cerç" de la DGPL del Govern d'Aragó)

Fou ceramista i escriptora calaceitana. Durant la seua prolífica vida va crear nombroses obres d'art, que va exposar a diferents parts del món, i va formar a noves ceramistes.

Va ser sòcia fundadora de l'Associació de Dones i Consumidors de Calaceit i de l'Associació Cultural del Matarranya

des d'on defensà la nostra llengua i reivindicà la seua utilització en tots els àmbits de la vida social del poble. Això, juntament amb el fet de ser dona, li va comportar crítiques per part de certs cercles socials.

Pel que fa a la seua vessant com a escriptora,

l'any 1992 l'Associació Cultural del Matarranya li va editar un recull de poesia titulat Eixam de poemes i l'any 2000 li publicà, pòstumament, un recull de narracions curtes amb el títol L'Armariet.

Teresa era la meua veïna i a tall d'experiència personal recordo, com si fos ara, veure-la

treballant al seu taller a través de la finestra que hi ha a la fotografia amb una de les seues deixebles. Records d'infantesa que mai s'obliden.

Sergi Esteve (Calaceit, Matarranya)
(curs de C1 de catal, EOI Alcañiz)

Capítol 1: Desconegudes

Primer de tot li donaré context a aquesta història. Era un dia de gener i feia dos mesos que havia acabat amb la meua parella perquè sincerament allò no anava enlloc i la meua vida en aquell moment no tenia cap objectiu concret. El poble on vivia ja era massa petit; quan tens sis anys et sembla el millor del món però amb quasi divuit, l'únic que vols és sortir i conèixer gent. Això era el que estava esperant, que arribés el meu aniversari per poder marxar del poble. Tots els meus coneguts sabien quines eren les meves intencions i no van poder fer-me un millor regal quan el dia cinc, finalment, vaig bufar les espelmes. La mare em va pujar al cotxe i després de mitja hora de trajecte es va aturar, va buscar aparcament, em va fer bai-

xar, va agafar una motxilla meua que portava dies buscant i sense dir paraula va començar a caminar.

Jo coneixia aquell lloc però no volia fer-me il·lusions, era l'aeroport de Girona. La meua mare seguia caminant, molt segura, fins que vam arribar a una porta d'embarcament, encara no m'havia dit cap paraula, llavors va buscar al seu bolso i va treure un bitllet d'avió. Voldria dir que no, que no vaig posar-me a saltar, però l'emoció era més forta que el raonament en aquell moment.

Després de llegir el bitllet i veure l'hora de sortida sol vaig poder dir-li adéu a la mare i anar a embarcar. L'avió no va trigar molt a enlairar-se. El meu destí era França, París.

(Fragment de la novel·la Destí o casualitat? A partir de l'inici de la novel·la Nosaltres a la lluna d'Alice Kellen. Autora: Lucía Márquez Guardiola de 4t d'ESO de l'IES Joaquín Torres (Mequinensa). Si voleu continuar llegint aquesta i altres històries entreu a <https://www.amicficcions.cat/>)

Centres aragonesos on s'ensenya català

Ribagorça Oriental

CPI de Benavarri, CEIP d'Areny i CEIP de Montanui

CRA La Llitera

Albelda, Alcampell, Castellonroi, Estopanya

CRA Altorricón (La Llitera)

El Torricó, Algaió, Vensilló

TAMARIT DE LLITERA (La Llitera)

CEIP San Miguel • IES La Llitera

SAIDÍ (Baix Cinca)

CEIP S. Juan Bautista • Aula de primer cicle d'ESO

CRA Ribera del Cinca

Torrent de Cinca, Vilella de Cinca, Miralsot, Litera

FRAGA (Baix Cinca)

CEIP María Moliner • CEIP Miguel Servet • CEIP San José de Calasanz • Colegio Santa Ana (concertat) • IES Bajo Cinca • IES Ramón J. Sender

MEQUINENSA (Baix Cinca)

CEIP Mª Quintana • IES Joaquín Torres

FAIÓ (Baix Aragó-Casp)

CEIP Ntr.^a Sr.ª Del Pilar

CRA Dos Aguas (Baix Aragó-Casp)

Favara, Nonasp

MAELLA (Baix Aragó-Casp)

CEIP Virgen Del Portal
IES Baix Matarranya

CRA Matarranya (Matarranya)

Calaceit, Massalió, la Vall del Tormo

CRA Algars (Matarranya)

Queretes, Lledó d'Algars, Arenys de Lledó, Beseit

CRA Alifara (Matarranya)

La Freixneda, la Portellada, Ràfels, Valljunquera.

VALL DE ROURES (Matarranya)

CEIP V. Ferrer Ramos • IES Matarraña

CRA Tastavins (Matarranya)

Pena-roja, Mont-roig, Fondespatla, la Sorollera

CRA Olea (Bajo Aragón/Maestrazgo)

Aiguaviva de Bergantes, la Ginebrosa, Bordón

EOI Ignacio Luzán

(Montsó, Cinca Medio)

Fraga (Baix Cinca): Extensió de l'EOI Ignacio Luzán (Montsó)

EOI Fernando Lázaro Carreter (Saragossa)

EOI Alcañiz (Alcanyís, Bajo Aragón)